

Dokumenttype	NOU 1987:31	Dokumentdato	1987-10-06
Tittel	Trelastindustrien på Vestlandet. Virkestilgang - Transport - Foredling.		
Utvalgsleder	Danielsen, Reidar		
Utgiver	Landbruksdepartementet		
Oppnevnt	1986-00-00	Sider	56
Kapittel	2 Sammen drag og konklusjon SAMMENDRAG		

Skogbruket på Vestlandet er i utvikling fra en etableringsfase til en høstingsfase. Skogreisningen er gjennomført med store offentlige bidrag og tjenester i tillegg til betydelig privat satsing. Det er viktig for landet og for vestlandsfylkene i særdeleshet at forholdene blir lagt best mulig til rette for optimal utnyttelse av ressursgrunnlaget.

Samlet sysselsetting i skogbruk, trelastbruk og integrert trevareindustri i vestlandsfylkene var i 1983 ca. 2 000 årsverk. I henhold til St. meld. nr. 18 (1984-85) kan sysselsettingen fordobles ved å øke avvirkingen til det nivå skogreisningsarbeidet til nå har lagt grunnlag for. En slik økning ville i vesentlig grad styrke næringsgrunnlaget og bidra til å opprettholde besettingsmønsteret i vestlandsbygdene.

Skogindustri

Sagtømmeret som blir avvirket på Vestlandet blir foredlet på trelastbruk innen landsdelen. De fleste trelastbrukene er små og lite rasjonelle. I siste 10-års periode er det bygget noen få større trelastbruk, som har fått benevnelsen sentralsagbruk. Disse er mer rasjonelle, og danner stammen i en foreslått framtidig trelastindustri på Vestlandet.

Produksjonen av trelast ved trelastbrukene på Vestlandet økte med ca. 14 pst. i perioden 1980-85. På grunn av økende forbruk har landsdelens egendekning av trelast imidlertid ikke steget nevneverdig, og utgjør fortsatt bare 13-14 pst. av samlet trelastforbruk. Den økte etterspørsel er dekket ved større tilførsel fra trelastbrukene på Østlandet og i Trøndelag og med import, i første rekke fra Sverige.

De nyere trelastbrukene på Vestlandet er bygget opp i en periode da økonomien i trelastindustrien generelt har vært preget av svak inntjening og liten evne til selvfinansiering av større prosjekter. Medvirkende til dette er en stadig sterkere konkurranse om sagtømmeret, økende konkurranse fra importert trelast, sterkere prisoppgang på tømmer enn på det ferdige produkt og betydelig overkapasitet innen bransjen.

På Vestlandet får trelastbrukene i dag bare tilført 65 pst. av det sagtømmeret de kunne ha foredlet med nåværende kapasitet. Det udekkete behovet er anslått til 60.000 m³. Med skiftkjøring kan kapasiteten økes ytterligere.

Oppbygging av sentralsagbruk på Vestlandet har gitt høye kapitalkostnader pr. produsert enhet. Kapitalkostnadene har ofte kommet opp i 25 pst. av den totale omsetning, mens etablerte trelastbruk i de tradisjonelle skogstrøk er nede i 10 pst. Manglende tilgang på sagtømmer og høye transportkostnader på råstoffet har også vært med på å gi svak lønnsomhet. Videre har trelastbrukene i landsdelen oppnådd lavere priser for flis og spon.

Etter arbeidsgruppens vurdering må siktemålet for trelastindustrien på Vestlandet være å utvikle trelastbedrifter som er i stand til å kjøpe og foredle tilgjengelig sagtømmer i landsdelen med bedriftsøkonomisk lønnsomhet.

Følgende generelle forutsetninger må legges til grunn for den videre utvikling:

- Markedets økende krav til trelastproduksjonen, krav til produktivitet og arbeidsforhold tilsier at virksomheten må foregå i rasjonelle, tidsmessige foredlingsanlegg. Nye trelastbruk må stort sett ha samme tekniske utrustning på Vestlandet som ellers i landet og vil være preget av de samme kostnadsmessige forhold.
- I mange år vil markedet for trelast på Vestlandet fortsatt være

vesentlig større enn produksjonen i landsdelen. Et relativt stort og variert nærmarked vil derfor by på gode muligheter for lettere å oppnå fordelaktige leveranser.

- Mulighetene er også til stede for bedret inntjening gjennom videreføring og salg av innkjøpt trelast, samt omsetning av andre byggevarer.
- Tilgangen på sagtømmer på Vestlandet er i dag for liten i forhold til produksjonskapasiteten. Tilgangen ventes fram til 1995 å øke med 60-80.000 m³ eller 40-50 pst. i forhold til 1986-nivået.

For å nå siktemålet med trelastindustrien på Vestlandet er det nødvendig å samordne offentlig og privat innsats med sikte på å sikre driften ved sentralsagbrukene. Ny foredlingskapasitet må ikke bygges ut før tømmertilgangen tilsier det.

Massevirket som blir avvirket på Vestlandet blir omsatt til treforedlingsindustri i Sør-Norge og Trøndelag. I tillegg blir noe omsatt som flis til smelteverksindustrien. Med nåværende foredlingskapasitet og med de markedsutsikter treforedlingsindustrien har, kan det regnes med sikker avsetning for et mangedobbelt kvantum fra Vestlandet forutsatt at virket leveres til konkurransedyktige priser.

Transport

Det aller meste av sagtømmeret som avvirkes på Vestlandet transporteres direkte fram til kjøper med bil. Av massevirket blir 80 pst. transportert fram til kjøper med båt, 17 pst. med jernbane og 3 pst. direkte med bil. Transporten fram til opplasting på båt eller jernbane skjer også med bil. Samlet transportvolum med bil utgjorde i 1986 ca. 18 mill. tonnkilometer, med båt 80 mill. tonnkilometer og med jernbane 10 mill. tonnkilometer.

Vegstandarden på Vestlandet gjør det vanskelig å gjennomføre rasjonell tømmertransport med bil. Særlig er fylkesvegnettet og det kommunale vegnettet av dårlig kvalitet. Mens 55 pst. av riksvegnettet er tillatt for 10 tonns akseltrykk, har bare ca. 5 pst. av fylkesvegnettet en slik tillatelse. De aller fleste tømmertransporter starter på kommune- eller fylkesvegnettet. Det er derfor bare i liten grad tømmertransportene har kunnet utnytte den bedre standarden på riksvegene gjennom bruk av mer rasjonelt transportutstyr. Dette har ført til at størrelsen på gjennomsnittlig tømmerlass på Vestlandet er i underkant av 20 m³ mot noe over 30 m³ i de tradisjonelle skogstrøk.

Staten har ansvaret for utbygging, forsterking og vedlikehold av riksvegnettet, mens fylkene har et tilsvarende ansvar for fylkesvegnettet. Fylkene har skåret ned sine bevilgninger til vegsektoren i samme tidsrom som staten har økt sin innsats for å forbedre bæreevne og framkommelighet på riksvegnettet. I tillegg har fylkene i stor grad prioritert tiltak som ikke har økt bæreevnen og framkommeligheten på fylkesvegnettet. Dette er en uheldig utvikling for næringslivet i bygdene.

En rasjonell tømmertransport med bil forutsetter en rask utbedring av fylkes- og kommunevegnettet, slik at riksvegnettets høyere standard kan utnyttes. Det er nødvendig med et bedre samarbeid mellom næringslivet og de politiske myndigheter på fylkes- og kommuneplan om disse spørsmålene. Blant annet må de viktigste gjennomgående transportårer for næringslivet bli klarlagt og prioritert. En større del av overføringene fra staten til fylkene bør brukes til forsterking av fylkesvegene enn tilfellet er i dag.

Båt har alltid vært et viktig transportmiddel på Vestlandet. Kysten har fra gammelt av vært utbygd med en rekke kaier. En del av disse kaiene har vært nyttet til tømmertransport, men de fleste er lite egnet p.g.a. manglende lagerplass, kort kaifront og liten dybde. For å rasjonalisere båttransporten er det bygd ut en del kaier for tømmertransport. Dette har ført til rasjonalisering, men fortsatt benyttes det for mange kaier som ikke er tilfredsstillende.

En videre rasjonalisering av båttransporten kan skje ved bruk av færre kaier som blir bygd ut til å ta imot større båter enn de som benyttes i dag. Vegene fram til kaiene bør prioriteres for opprusting til 10 tonns akseltrykk.

Det er nødvendig med et godt samarbeid mellom vegmyndighetene, skogbruksnæringen og tømmerkjøperne for å komme fram til et transportopplegg og en utbygging av vegnett og kaianlegg som muliggjør en mer rasjonell og

rimelig transport.

Jernbane er også et aktuelt langtransportmiddel for skogsvirke fra Vestlandet, og har vært benyttet fra en del distrikter. For å kunne rasjonalisere jernbanetransporten videre, er det viktig å videreføre arbeidet med mer langsiktige avtaler med NSB.

Virkestilgang

Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal har et produktivt skogareal på 7,7 mill. dekar. Av dette er 3,6 mill. dekar lauvskog, 2,5 mill. dekar er furuskog og 1,5 mill. dekar et tilplantet med granskog.

Produksjonsevnen på Vestlandet er nesten dobbelt så høy som landsgjennomsnittet, og er beregnet til 0,63 m³ pr. dekar og år.

I 1985 ble det totalt avvirket 450.000 m³ skogsvirke på Vestlandet. Av dette kvantumet ble 260.000 m³ benyttet til industriell produksjon, resten gikk til heimeforbruk.

Det kan avvirket et langt større kvantum i vestlandsskogene. Avvirkningsprognoser viser at hvis en reduserer det produktive skogarealet med 35 pst. p.g.a. vanskelige driftsforhold, kan det årlig avvirket 850.000 m³. Reduserer en det produktive arealet bare med 5 pst. kan det avvirket 1.300.000 m³. Hogsten kan etter hvert økes ytterligere til 2,5 - 3,5 mill. m³.

Årsakene til den lave hogsten er mange og av sammensatt karakter. Det aller meste av skogen på Vestlandet er i privat eie og drives i tilknytning til jordbruk. Om lag 50 pst. av eierne har hovedinntekten sin utenom bruket og er derfor i stor grad avhengig av driftsassistanse. Inntektsmulighetene fra andre næringer og arbeid utenom bruket påvirker interessen og mulighetene for hogst. Manglende tilbud om driftsassistanse, vanskelige driftsforhold og et dårlig utbygd skogsvegnett er faktorer som bidrar til lav aktivitet i skogen.

Det er særlig viktig med tiltak som fører til mer kvalifisert og stabil arbeidskraft, rasjonelt framdriftsutstyr, økt vegbygging og til skoglig aktivitet på langt flere eiendommer enn i dag.

Kapittel 2 Sammendrag og konklusjon

KONKLUSJONER

Trelastindustrien

De fleste større trelastbrukene på Vestlandet får i dag tilført for lite tømmer for å oppnå tilfredsstillende økonomisk resultat. Det er derfor inntil videre ikke aktuelt å bygge opp nye trelastbedrifter.

Den videre utvikling på Vestlandet påvirkes først og fremst av industrien selv. Også skogbrukets organisasjoner og offentlige organer kan medvirke til å legge forholdne til rette for den videre utvikling av trelastindustrien på Vestlandet.

Trelastindustrien generelt står overfor store utfordringer som vil kreve økt samarbeid innen bransjen. Gruppen mener at følgende områder og tiltak må prioriteres av trelastindustrien selv:

- Trelastbedriftenes kompetanse må styrkes på en rekke felt. Dette kan bl.a. skje gjennom tilknytning av ressurspersoner med erfaring fra andre trelastbruk.
- Etablert trelastindustri i andre landsdeler oppfordres til å engasjere seg på Vestlandet.
- Det bør vurderes opprettet et markedsføringssselskap for trelastbedrifter på Vestlandet.
- Videreforedling av innkjøpt trelast og integrert emneproduksjon bør bli en del av virksomheten.

Skogbrukets organisasjoner må i samarbeid med trelastindustrien gjennomføre følgende tiltak:

- Sentralsagbrukene må prioriteres ved tildeling av tømmer. Sagtømmeromsetningen må organiseres slik at dette kan gjennomføres i alle fylkene.
- Lik praktisering av gjeldende målereglement må i større grad tilstrebes. Distriktenes Utbyggingsfond (DU) har stått og vil fortsatt stå sentralt i den videre utvikling av en rasjonell trelastindustri på Vestlandet.

Gruppen ser det som avgjørende at:

- Søknad om støtte til tiltak som vil føre til økt virkesbehov legges fram for DU sentralt til vurdering og koordinering med andre offentlige finansieringsinstitusjoner og berørte fagdepartementer. Det bør ikke gis støtte til etablering av mindre tiltak i denne sektor.
 - Det gjennomføres en sterkere prioritering av sentralsagbrukene ved tildeling av midler fra DU. Gjeldende praksis for bruk av DU-støtte bør vurderes med tanke på en bedring av støttetiltakene. Andre offentlige finansieringsinstitusjoner oppfordres til å prioritere sentralsagbrukene.
- Overfor Landbruksdepartementet vil gruppen påpeke at:
- Sagtømmeromsetningen fra Statens skoger på Vestlandet bør samordnes med omsetningen gjennom skogeierorganisasjonen. Dette vil støtte opp om oppbyggingen av en framtidsrettet trelastindustri i landsdelen.
 - Transportstøtteordningen for sagtømmer bør opprettholdes inntil sentralsagbrukene får dekket det meste av sitt virkesbehov innenfor naturlig forsyningsområde.

Treforedlingsindustrien

Som følge av for liten virkestilgang i landsdelen, anses det ut fra dagens forhold ikke aktuelt med ny tradisjonell treforedlingsindustri på Vestlandet i overskuelig framtid.

Transportkostnadene på virke fra skogarealene på Vestlandet til treforedlingsindustri i andre landsdeler er fortsatt for høye til å kunne bæres av industrien alene.

- Transportstøtteordningen til massevirke og flis bør opprettholdes inntil videre.

Transport

Arbeidet med å senke transportkostnadene må fortsette, og gruppen mener at transportkostnadene kan senkes gjennom tiltak som krever samarbeid mellom politiske myndigheter, offentlige myndigheter og skogbruks- og skogindustriorganisasjonene.

Skogbruks- og skogindustriorganisasjonene må sørge for at:

- Massevirket som skal transporteres ut av landsdelen blir konsentrert til færre laste- og lossesteder enn i dag. Dette vil muliggjøre bruk av større og mer rasjonelle båter.

Landbruksdepartementet må medvirke til at:

- Utbygging av kaier koordineres slik at større anlegg prioriteres.
- Bygging av skogsbilveger intensiveres. Vegene må ha tilstrekkelig bæreevne og tilfredsstillende velteplasser og snuplasser for vogntog.

Samferdselsmyndighetene bør i samarbeid med næringslivet på Vestlandet utarbeide rullerende fire års vegprogram med hovedvekt på:

- En rask utbedring av fylkesveger og kommunale veger ved økning av akseltrykk slik at standarden på riksvegnettet kan utnyttes.
- Fjerning av flaskehalsar som svake broer, lave og smale underganger, tunneler o.l.
- Det bør åpnes adgang til bruk av 22 meters vogntoglengde i størst mulig utstrekning.
- Vegmyndighetene bør vise fleksibilitet for høyere akseltrykk i vintermånedene.

Det er behov for et samarbeid mellom næringslivet og de politiske myndigheter i fylke og kommune. For å gjennomføre disse tiltakene mener derfor gruppen at det bør opprettes et samarbeidsorgan i hvert fylke med representanter fra:

Fylkeskommunen (samferdselsnemda)
Vegmyndighetene
Skogmyndighetene

Skogbruksnæringen
Skogindustrien

Fylkesskogsjefen må ta initiativet til opprettelse av et slikt samarbeidsorgan.

Virkestilgang

En økning av hogsten er av stor betydning for oppbygging av trelastindustrien, for bedring av egendekning av virke til landets treforedlingsindustri, for rasjonalisering av transporten og for sysselsettingen. Gruppen viser i denne forbindelse til St.meld. nr. 18 (1984-85) om næringspolitikken i skogbruket.

Det må legges avgjørende vekt på et nært samarbeid mellom skogeiersamvirket, skogindustrien og skogbruksetaten innen hvert fylke for å gjennomføre følgende tiltak:

- En omprioritering av offentlig og privat veiledningstjeneste til mer avvirkningsfremmende virksomhet.
- En større del av innsatsen må nyttes til å skape aktivitet hos skogeiere som ikke driver sin skog tilfredsstillende.
- En oppbygging av driftslag som kan gi skogeierne bedre driftstilbud, og bedre finansieringsordninger ved kjøp av driftsteknisk utstyr.
- En stimulering til økt egeninnsats gjennom aktuelle samarbeidsformer som nabosamvirke, arbeidskraftringer og maskinringer.
- Arbeide for å få tatt i bruk forpaktningssavtaler i skogen som et middel til å få flere eiendommer i drift.
- Benytte Lov om jordskifte i sterkere grad for å fremme rasjonelle samarbeidstiltak.
- Opprette langsiktige leveringsavtaler for å lette arbeidskraftorganiseringen og for å sikre en jevnere tilførsel av råstoff til industrien.

Gruppen har merket seg den gradvis større vektlegging på avvirkningsfremmende tiltak som har skjedd på Vestlandet. Dette er i tråd med innstillingen fra landbrukskomiteen om næringspolitikken i skogbruket. Gruppen mener at denne utviklingen må fortsette slik at en innenfor den gitte budsjettammen prioriterer:

- Skogsvegbygging
- Planlegging av skogsveger og driftstiltak
- Tiltak overfor skogeiere som binder seg til langsiktige leveringskontrakter.

For å senke transportutgiftene for sentralsagbrukene mener gruppen at Landbruksdepartementet i en overgangsperiode bør prioritere vegtilskuddsmidlene til sentralsagbrukenes nærområder. Dette vil samtidig redusere behovet for transporttilskudd.

Landbruksdepartementet bør videre:

- Vurdere om det er behov for en nærmere presisering av når Lov om skogbruk og skogvern kan nyttes til å fremme samarbeidstiltak.
- Vurdere om Lov om skogbruk og skogvern kan nyttes mer aktivt for å fremme skoglig aktivitet på eiendommer som i lengre tid har vært ute av drift.
- Ta opp med Direktoratet for Statens skoger om hvordan direktoratet kan være med å bygge opp et driftsapparat på Vestlandet gjennom samarbeid med privatskogbruket om arbeidskraft og driftsutstyr.

Gruppen har i samsvar med St.meld. nr. 27 (1985-86) om Skogtiltaksfondets virksomhet i 1984, vurdert mulig finansieringsstøtte til vestlandsskogbruket gjennom dette fondet. Gruppen vil i denne forbindelse spesielt påpeke at fondet bør kunne gi støtte til oppbygging av driftslag og til grunnervervelse for å sikre egnede arealer for framtidige utskipningsanlegg og terminaler.